

**ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ РЕФОРМИ,
СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ,
ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ**

Віталій Валерійович СОКУРЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права і безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ.*

Михайло Іванович СТАНКОВИЧ,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального процесу та організації
досудового слідства навчально-
наукового інституту № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ.*

Прийнято вважати, що перехідне правосуддя – комплекс заходів, що реалізуються при переході від стану війни до миру, або ж при переході від недемократичного до демократичного політичного режиму. Зрозуміла річ, що в контексті Війни за Незалежність України нас цікавить, передусім, повоєнний транзит України, який слід організувати на науковій основі, забезпечити повномірну реалізацію концепції перехідного правосуддя. Як зауважує Ю. В. Орлов, перехідне правосуддя для України має включатиме всі узвичаєні компоненти цієї практики: 1) притягнення до відповідальності винних у порушеннях прав людини; 2) встановлення історичної правди; 3) відшкодування заподіяної шкоди; 4) інституціональні реформи, спрямовані на унеможливлення повторення конфлікту [1, с. 182]. Останній напрям є винятково актуальним та значимим в контексті запобігання повторенню агресії проти нашої держави.

Принагідно зауважимо, що військова експансія російської держави проти України має тривалу передісторію. Водночас у новітній період незалежності нашої держави у 2014 р. вона вперше була піддана агресивній атаці, масштаби якої, починаючи з 24.02.2022 р., дають підстави вести мову якщо не про тотальну, то відкриту та інтенсивну агресивну війну, розв'язану росією [2, с. 389]. Реально можливі заходи протидії веденню агресивної війни спираються передусім на силову, примусову компоненту, що реалізується у трьох вимірах:

1) *безпосередні військово-оборонні дії*, що полягають у комбінуванні стратегічних, тактичних прийомів і засобів ведення бою на враження

сил та засобів супротивника з метою повної докупації території України та спричинення такого рівня і характеру втрат, які б унеможливили подальше ведення агресивних бойових дій російською федерацією. Ефективність цих дій цілком і повністю залежить від ефективності управління військами, включаючи політику їх комплектування, забезпечення компетентності (навчання, підвищення кваліфікації), умотивованості та укомплектованості [2, с. 390];

2) забезпечення військово-оборонних дій:

а) політико-дипломатичне забезпечення підтримки (донорства) України необхідною кількістю озброєння, боєприпасів та достатнім фінансуванням. Варто бути свідомими того, що Україна, наразі, абсолютно залежна від такої донорської підтримки у зв'язку із неспіврозмірністю оборонних, фінансових потенціалів у порівнянні з країною-агресором;

б) виробниче забезпечення, під яким розуміється функціонування вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Мова йде як про відновлення ключових його ліній, спроможних задовольняти потреби ЗСУ за критично важливими позиціями номенклатури озброєння та боєприпасів, так і декриміналізацію галузі, що традиційно, ще у період до повномасштабної війни сягнула високого рівня, рівня інституціоналізації. Правий, на нашу думку, М. Г. Максименцев, який стверджує, що кримінальна економіка діалектично розвинулась до рівня специфічного соціального інституту, який представляє реальну загрозу для безпеки нації і її легітимної інституційної системи. Маючи власну інституційну структуру, вона почала генерувати й масово відтворювати сукупність специфічних норм, зв'язків, відносин. Іншими словами, кримінальна економіка почала виконувати певну соціальну функцію, «заміщуючи» інститути неефективної держави, як у національному господарстві, так і поза його межами [3, с. 56].

Дійсно, небезпідставно констатують І. С. Поляков та Ю. В. Швець, корупційна злочинність у сфері безпеки і оборони без сумніву є одним з найбільш істотних складових тіньової економіки України, а надто в умовах війни, коли витрати, бюджетні асигнування на оборону зростають. Багаторазово [4, с. 225–226]. Варто погодитись також і з В. М. Дрьомінім, який вважає, що економічна злочинність щільно пов'язана з соціально-політичними умовами функціонування економіки [5, с. 387]. Ця думка виявляється справедливою і щодо корупційної злочинності у секторі безпеки і оборони. Є підстави констатувати симбіотичні форми існування політико-економічних кримінальних практик у зазначеному секторі, розгалуженість яких сягає рівня політичних рішень при призначенні керівного складу відповідних органів, що складають сектор безпеки та оборони, пронизуючи майже всю структуру вказаного сектору. Так само можливо зафіксувати й зворотні зв'язки, коли корупціоналізовані адміністратори суб'єктів сектору безпеки і оборони через розгалужену мережу кримінальних фасилітаторів намагається впливати на корпус вищих органів державної

влади, конкретних службових осіб, в тому числі й депутатських корпус інструментами тіньового лобізму, інших проявів політичної й ординарно-кримінальної корупції [4, с. 226].

В умовах же триваючої війни та гострого дефіциту озброєння та боєприпасів, цілковита узалежненість від донорської (партнерської) допомоги у їх постачанні, особливого значення набуває декриміналізація (у кримінологічному значенні цього терміну) саме оборонно-промислового комплексу, вихолощення (зниження) з нього корупційної складової. Основний фокус уваги має бути приділений формуванню механізмів транспарентності оборонних закупівель, скорочення дискреційних повноважень їх учасників, а також суб'єктів оперативного управління й розпорядження військовим майном, запровадження додаткових інструментів відомчого (в умовах війни) та позавідомчого (після її завершення) контролю за реалізацією оборонних закупівель, виконанням оборонного замовлення тощо. Зрештою необхідно завершити почату реформу оборонно-промислового комплексу, розширення частки приватного сектору, гарантування прав та забезпечення прозорості державно-приватного партнерства у сфері безпеки та оборони;

в) забезпечення вчасної та достатньої мобілізації та мобілізаційної підготовки населення шляхом: забезпечення рівності і справедливості у мобілізаційних заходів для всіх місцевостей, об'єктів, категорій осіб з урахуванням потреб у збереженні стійкості народного господарства в умовах війни, а також індивідуальних спроможностей, здібностей військовозобов'язаних; протидії ворожій дезінформації та інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на дискредитацію і зрив мобілізаційних заходів; підвищення ефективності військово-патріотичного виховання [2, с. 382]; г) реформування системи рекрутингу до лав ЗСУ; д) технологізація ЗСУ, інтеграція інженерних наукових розробок у сферу обороноздатності тощо.

Висловлені міркування є лише найбільш загальним окресленням існуючої проблематики та запрошенням до дискусії.

Список використаних джерел

1. Дрьомін В. М. Інституціональна теорія злочинності та криміналізації суспільства : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2010. 457 с.
2. Максименцев М. Г. Кримінологічні засади протидії злочинності у сфері надрокористування : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. 468 с.
3. Орлов Ю. В. Повоєнний транзит України: матриця криміногенних ризиків перехідного правосуддя. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2 (32). С. 180–231. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.13>.
4. Поляков І. С., Швець Ю. В. Корупційна злочинність у секторі безпеки і оборони України як об'єкт кримінологічного аналізу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 31 (1). С. 220–229. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.16>.
5. Сокуренко В. Кримінологічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні : монографія. Харків : Право, 2024. 576 с.